

Рибарниците Мечка

Еберхард Унджиян

По Дунава има много интересни места. Един живописен и заслужаващ нашето внимание обект са бившите рибарници при махалата Стълпище до с. Мечка, Русенско.

По шосето от Русе за с. Мечка се открива широка панорама към реката. Денивелацията от височините към брега е около 100 м. Стигнали долу, се озоваваме в махалата Стълпище. Бреговата тераса е широка до 500 метра, покрита с речни наслаги. Преди построяването на дигата, тя е била редовно заливана от високите води на реката. Тук се е образуvalo едно от някогашните пространни блата по дунавския бряг, хранело община от руснаци староверци или още липовани. Преди 3 века дошли в Османската империя, за да избегнат религиозни преследвания в родината си. Заселили се предимно по делтата на Дунава, а у нас – около Варна и Силистра. Има и по-късна вълна, главно донски казаци, пристигнала под предводителството на атамана Некрасов и наречени затова некрасовци. Навремето мъж без брада не е можел да се ожени – не бил признат за пълноценен. Днес младите се бръснат, как-

то всички. По характер са работливи и честни, пазят отколешните си традиции и обряди, както и езика. Църковната им служба се води на т.н.

„църковнославянски“. Не пушат, но от пиене, меко казано, не се отказват. Покойният ми приятел Георги Бакърджиев ми ги е обрисувал твърде образно - как пристигали в града с конските си впрягове, жените им били по-издържливи и от мъжете, като накрая те ги натоварвали на каруците, за да ги закарат обратно в къщи.

След Втората Световна война били „доброволно репатрирани“ в Съветския Съюз, но част от тях все пак останала в България, като се преселили в Айдемир, Силистренско и в село Казашко на брега на Варненското езеро. Така някогашната махала се обезлюдяла, а по-късно била „усвоена“ от русенци като вилна зона.

Името Стълпище произлиза от една скала, стърчаща на брега на Дунава, РК 516.

Всъщност са две, „каката“ и една по-малка, висока около 2,5 м с диаметър около 5 м. Донякъде прилича на свърхразмерна кръгла синия или софра. Голямата се извисява близо до нея на 8 – 10 метра и има съвсем неправилна основа около 4,5 x 8 м.

Тук, както и по Ломовете, основната скала е варовик от долнокредна възраст, утаен преди стотина милиона години на дъното на шелфовата част на един голям басейн с океанска соленост – Тетис. Простира се е от Европа през Предна и Средна, та чак до Източна Азия. Варовикът е богат на различни фосили – миди, охлюви, корали и други. Между тях са и орбитолините, едноклетъчни морски обитатели. Черупките им могат да достигнат докъм десетина сантиметра диаметър - твърде необичайни размери за едноклетъчни! Тези варовици са с много различна консистенция – от силно ронливи до такива с порцеланова твърдост. По-твърдите части са устояли на разрушителната сила на външните агенти и са *останали* да

стърчат. Затова в геологията са наречени „останци“. Тази скала е дала името на махалата. Преди беше назована с турското име „Дикили таш“ (Побит камък). Тя не е единствена по брега на Дунава. При едно прохождение с колегата Симеон Стефанов, на няколко километра по-надолу към Русе, видяхме и снимахме още една.

За жалост при земетресението на 04.03.1977 г. голямата скала се разцепи по стара тектонска пукнатина. Не е възстановена, макар че при добро желание това е технически възможно. Преди 60-те, когато е стояла сама на брега, обрасъл тогава със сравнително нисък върбалак, е носила като корона гнездо на щъркели. Изсекли върбите и както на много други места засадили в правилни редици гора от хибридна топола (*Populus х*). Когато израснала, гората затворила въздушния път („трасето“) на птиците към гнездото. И те се преместили другаде, включително и на комина на люпилнята на бившия рибарник. По-късно едно заселило

Скалата „Дикили таш“ (Побит камък)

Сива полевка (Microtus arvalis)

се там семейство, Добринови, симпатични възрастни хора, със сърца, отворени за нуждите на „съжителите“ ни на планетата, им изградили изкуствена подложка до кладенеца. Щъркелите приеха новата квартира.

Много пъти сме посещавали тогавашните рибарници. При едно от отиванията ни се хвърли на очи, че земята е направо „нарешетена“ от дупки на гризачи – сивата полевка (*Microtus arvalis*) отново се е размножила прекомерно. Тя е с къса опашка, за разлика от същинските полски мишки и е един от най-широко разпространените гризачи по полета, ниви и ливади. Проявява особено предпочитание към люцерната. Представлява основна храна за много хищници – бозайници, птици и някои змии. Майката Природа мъдро е наредила нещата: животни като слоновете и китовите, които практически нямат врагове, раждат само по едно малко и то не всяка година. Обратно, видовете, подлежащи на силно изтребление, както нашата полевка, притежават висок размножителен потенциал, за да могат да оцелеят и да просъществуват. През не съвсем периодични интервали (2 до 3 или 4 години) полевката създава проблеми поради масовите си размножения, т.н. кала-

митети. Тогава унищожава полските култури, може да изяде всичко до голо! Не случайно бе обявена и за вредител № 1 на селското стопанство.

Един от най-високите нивове беше 1988/89 г. Тогава, въпреки протестите и предупрежденията от страна на специалисти и природозащитници, неграмотни и безотговорни държавни служители наредиха да се проведе масивна борба чрез пръскане с диелдрин, алдрин, талон, азодрин, забранени в повечето страни, както и залагане на отровни примамки (отровено зърно).

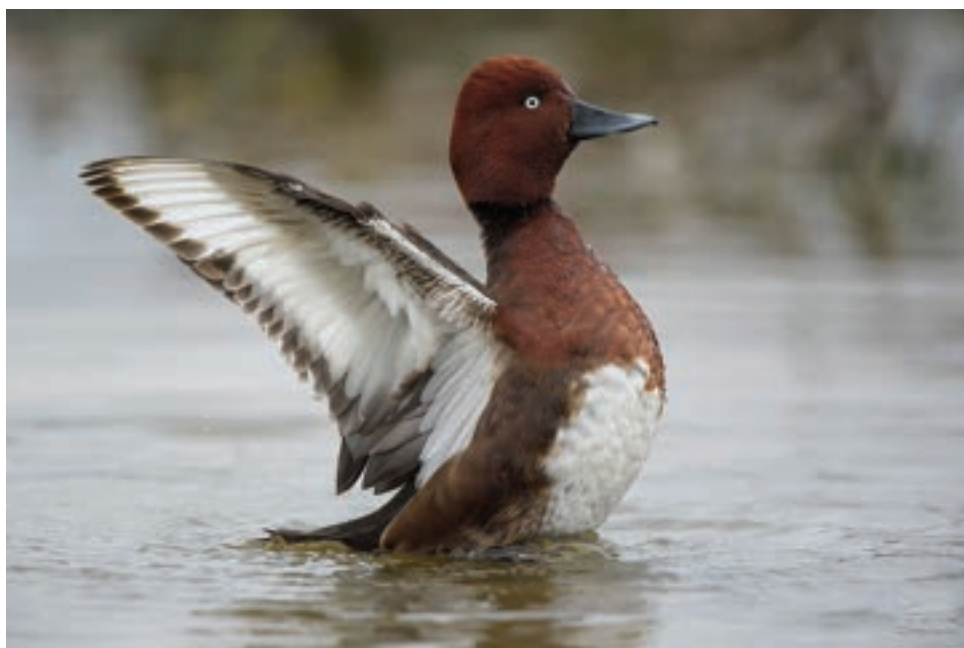
Акцията бе осъществена небрежно и непрофесионално, а в резултат измряха хиляди зайци, сърни, яребици, пъдпъдъци, включително и защитените в цяла Европа жерави и мно-

Невестулка (Mustela nivalis)

Женска сива патица (Anas strepera)

Белоока потапница (Aythya nyroca)

Корморани (Phalacrocorax pygmaeus)

Морски орел (Haliaeetus albicilla)

гобройни гъски, между тях и червеногуши (*Branta ruficollis*). По правило такъв каламит след известно време угасва сам. Гризачите измират поради липса на достатъчна храна, което причинява летално понижение на кръвната захар. Освен това показват нарушено поведение вследствие на пренаселеност, която от своя страна води до повишено отделяне на хормони, на първо място адреналин. Тогава стават непредпазливи и променят ритъма на активност. Тъкмо през 1989 участвахме в ръководството на една от т.н. „Средношколски експедиции“ в Плевенския край. Там, на места, където доказано не е било пръскано, напр. по долината на р. Чернелка, приток на р. Вит, заварихме голям брой умрели полевки без всякакви признаци на насилствено въздействие. Русенският край също неведнъж е бил засегнат от такъв бедствие. През октомври 1965-а съм снимал самолет на Селскостопанската авиация, пръскащ с рогентицид (отрова против гризачи) при такова масово размножаване около Вятково. Тогава земята приличаше на реше-

Воден бик (*Botaurus stellaris*)

Тръстикова овесарка (*Emberiza schoeniclus*)

то от гунките на гризачите. Те са с диаметър около 3,5 см, свързани с цяла система от „пътеки“. Растителността по тях е изгризана до корен. Преброихме до 23 колонии на декар! Намерихме и доста полевки, някои още живи, но до един час всичките умряха. Масовите размножения се случват и днес. През октомври 2014 г. в околностите на с. Сеслав, Русенско, заварихме същата картина.

Хищниците (пти-

Лястовици (*Riparia riparia*)

ци и бозайници) реагират адекватно на тази „благодатна трапеза“, предложена им от Природата. Концентрират се в районите, където гризачите са се намножили особено интензивно и тогава имат повишен брой пиленца, съответно малки и допълнителни носила, съответно котила. Но те не могат да спрат такова масово размножаване. Както вече изтъкнахме, то угасва по естествени причини, но не от хищници или болести.

Такъв калямът винаги е последван от депресия. При пробно залагане на десетки или стотина капани (по „шахматен рег“) се хващат много малко гризачи. Така беше например през юли 1990 по долината на Лом при с. Пепелина, тъкмо след споменатия вече пик през 1988 – 1989.

Друг голям „консуматор“ на всякакви гризачи е невестулката (*Mustela nivalis*). Дребна, красива и елегантна, тя не случайно е назована от народа с ласкави имена – байнова булка, байновичка, булчица, попадийка.... Има поверие, че ако посегнеш на челята ѝ, щяла да ти напълне храната и ще те отрови! Благодарение на изключително зъбкването си тяло може да влиза и в тяс-

ните ходове на гризачите и да ги лови там. Успешно напада и значително поедра плячка. Имах случай с бинокъл да наблюдавам невестулка, която влачеше по дигата воден плъх. А той е доста по-тежък от нея и знае да защити кожата си! При изобилие на плячка добива значително повече, отколкото може да изяде. В такъв случай си прави истински запаси, до десетки животни. Тогава може да роди два пъти на година, като броят на малките се движи от 3 до 9.

Невестулката убива жертвата си чрез ухапване

по врата или черепа. Неведнъж съм имал случай да препарирам гризач, добит от нея. Външно няма белези на ухапване и кръв. Но при препариране за научна сбирка се вижда дупката на тилната кост от острият кукашник на хищника. Все едно че е пробит с шило!

Зимно време кожухчето ѝ става по-гъсто, пак кафяво, но по-сивкаво. Само по изключение става и бяло, както е по правило при

Гигантска китайска блатна мида

популациите в Северна Европа. Разбира се, невестулката не е единствен представител на богатата фауна около рибарниците. Тук съм виждали гупки на лисица и на язовец, стъпки на дива котка, отпечатани в мека почва и какво ли не още.

На първо място, както навсякъде край реката, гледаме за птици. Тук през годините сме работили доста с орнитолози. Покрай гмурци и „дежурните“ чайки, сме били ощастливи от

среща с много видове с високо консервационно значение. Когато видяхме женска сива патица (*Anas strepera*), която предвождаше малка флотилия от сладки гечица, направо подскочихме от радост! При патиците, за разлика напр. от гъските, само майката се грижи за благополучието и опазването на пиленцата. Бащата си гледа живота. Поради яркото му оперение обаче (женските не случайно имат невзрачна защитна окраска) съществува по-голяма вероятност да попадне в ноктите на граблива птица или зъбите на хищник и така „по свой начин“ също защитава поколението си. Освен това срещнахме и рядката белоока потапница (*Aythya nyroca*), тъмно-червенокафява с ярко изпъкваща бяла подопашка (бялото коремче се вижда само в полет). Внимание – само мъжкият е с бели очи, тези на женската са кафяви! Колеги споделиха, че са видели и малки корморани (*Phalacrocorax pygmaeus*) и морски орли (*Haliaeetus albicilla*). Разните видове чапли също присъстват „в пълен състав“, в това число както малкия, така и редкия голям воден бик (*Botaurus stellaris*). Установени са почти всички наши овесарки, между тях и тръстиковата (*Emberiza schoeniclus*). Снимали сме, заедно с младите колеги от отдел Природа на музея, „много-

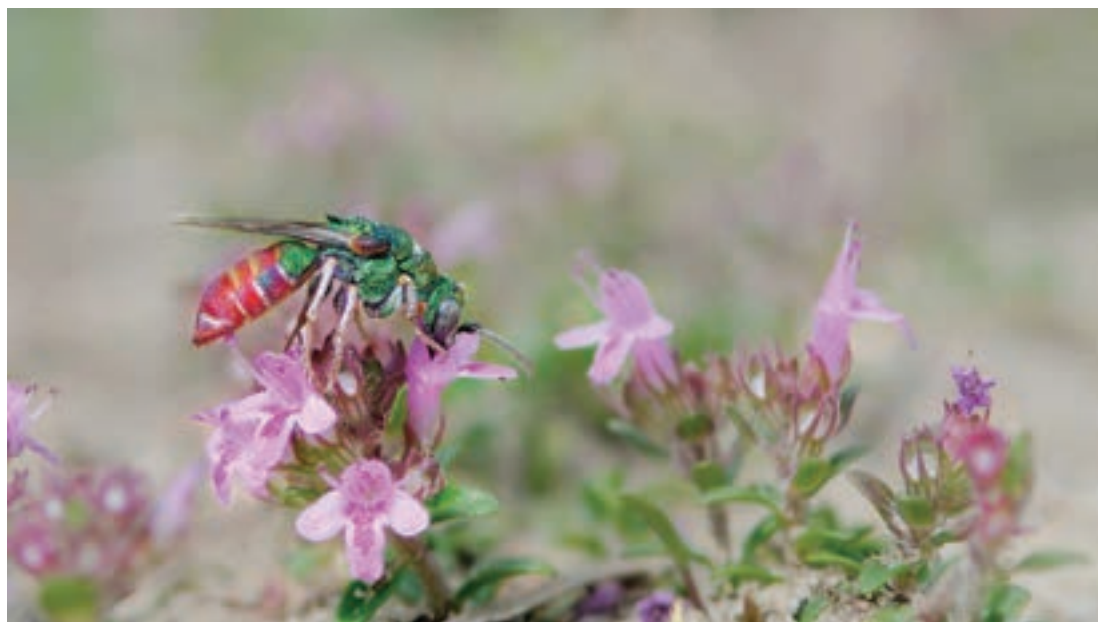

Сцелифрон (*Sceliphron destillatorium*)

етажно поселище“ на бреговете лястовици (*Riparia riparia*) – до стотици гнезда! По подобие на други членове на семейството – гравска, скална лястовица – и те предпочитат „колективния начин на живот“. За разлика от тях си изкопават гнездовите гупки в льосови и пясъчни откоси.

За пълноценно изследване на пойните птици покрай бинокъл с увеличение 10 х и е добре да има зрителна тръба с увеличение до 30 – 40 пъти и повече, както и орнитологични мрежи. Този начин на работа успешно се комбинира с опръстенияване. Обаче тази работа е отговорна – задължително е присъствието на опитен и квалифициран ръководител. Иначе могат да се получат куриозни резултати. Наши кръжочници при „самосиндикални изследователски набези“, без надлежното наставничество, бяха „открили“ тук например кръсточовка (*Loxia curvirostra*), привързана към планинските излоистни гори, или видове, обитаващи северните предели на Европа, като голямата черногърба чайка (*Larus marinus*). Нея с десетилетната си практика на полеви орнитолог все още не съм срещал.

Общо досега са установени 177 вида птици, от тях 62 вписани в Червената Книга на България. Не случайно от 1997 година ри-

„Кукувичи оса“

барниците Мечка са обявени за ОВМ (Орнитологично важно място) във връзка с програмата Натура 2000. Независимо от това рибарниците нямат защита съгласно националното природозащитно законодателство. Всеки сезон там редовно се организира и провежда лов на водоплаващи птици. При едно посещение с гост от Италия събрахме цял кош с гилзи от ловни пушки.

Царството на Безгръбначните, считани от много хора за нисши, също е интересно. Тук влизат както мигите (а сред тях и новият инвазивен вид „гигантска китайска блатна мига“, *Anodonta sp.*, за която напоследък се писа много), така и безбрежния океан на насекомите. Сред осите искам да разкажа за ловеца на паяци – сцелифрон (*Sceliphron destillatorium*). В сравнение с другите видове оси е госта голям, на дължина достига около 30 мм. Тялото е контрастно двуцветно – жълто и черно. Коремчето е хванато за тялото с дълга и тънка „гръжка“, по която можете да го познаете веднага. На външен вид е красавец, но в същността си е истински злодей.

Женската на сцелифрона се отличава с твърде сложно поведение при грижите за потомството. От кал или глина майстори малки клетки по дървета, зидове или ниши в стените на сгради. В клетката складира уловени и парализирани, но не убити паяци. Като се натрупат достатъчно, снася едно яйце и окончателно затваря клетката. Излюпената ларва изяжда паяците един по един, какавидира и се излюпва като имаго.

Филмът на ужасите обаче не свършва. Наоколо дебне друг, неочакван враг – „кукувичата оса“ (тя е от същото семейство, т.е. грамата е роднинска). Кукувичата оса, подобно на кукувицата снася яйцето си в клетката, подготвена от осата сцелифрон за нейното собствено поколение. Издебва момент, когато правомерната стопанка отсъства. А ларвата на „кукувичата оса“ изяжда тази на истинската стопанка, а после и паяците. И накрая вместо възделеното ново поколение (сцелифрон) от клетката излита нова „кукувичи оса“! Трябва да се има пред вид, че в царството на насекомите такива случаи съвсем не са редки. ■